

Loomad eestlaste
elus ja folklooris

Looduse
lood

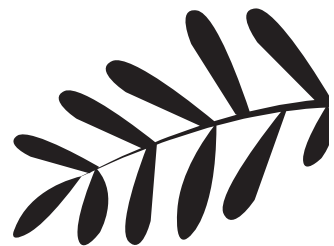
The text "Looduse lood" is centered and flanked by two symmetrical, stylized leafy branches that extend outwards and slightly upwards.

;

Marju Kõivupuu

Loomad
eestlaste
elus ja
folklooris

 TÄNAPÄEV

Marju Kõivupuu
„Loomad eestlaste elus ja folklooris“

Toimetanud Eha Kõrge
Kujundanud Liis Karu

Tekst © Marju Kõivupuu ja Tänapäev, 2017
Raamatus on kasutatud autori pilte,
kui ei ole märgitud teisiti.
Fotod lk 94, 101, 193, 242, 244, 260
Wikimedia Commons.

Raamatu ilmumist on toetanud Eesti Kultuurkapital.

ISBN 978-9949-85-177-5

Trükitud AS Printon trükikojas
www.tnp.ee

SISUKORD

LUGEJALE 7

METSLOOMAD 13

Hunt 15

Karu 37

Mäger 60

Jänes 66

Siil 74

Rebane 77

VEELOOMAD 82

Ebapärlikarp 83

Vähk 86

Kobras 89

Hüljes 93

Vaal 102

KODULOOMAD 105

Koer 115

Kass 135

Härg 145

Hobune 150

Lehm 159

Lammas 167

Siga 175

Kodukits 180

ENDELOOMAD 182

Must kass 185

Ebatavaline on ohtlik 185

Loomade käitumine
ennustab ilma 189

Nirk – õnneloom laudas 191

Ämblik – õnneloom majas 191

Õnneloomad postkaartidel 194

OHVRILOOMAD 196

Loomad-linnud
hauapanustena 203

Varasemad kirjalikud teated
eestlaste loomade-lindude
ohverdamisest 205

Loomade-lindude ohverdamine
inimese elukaare tähtsündmustel 208

Loomade ohverdamine
rahvakalendri tähtpäevadel 213

Ehitusohver 219

HIRMSAD LOOMAD 221

MÜTOLOOGILISED LOOMAD 235

- Viruskundra 237
- Palunõid 240
- Ussikuningas 245
- Rotikuningas 249
- Vaarao lapsed 251
- Merilehmad ja -lambad 253
- Libaloomad 255
  - Libahunt 255
  - Kratid, puugid 259

LOOMAD JA RAHVAMEDITSIIN 261

- Loomad erinevate haiguste põhjustajatena 265
  - Loomavead 265
  - Nahahaigused 272
  - Haigususs 273
  - Hülgesõrm, hülgehaigused 275
  - Kassihaigus 276
  - Marutõbi 277
  - Allergilised haigused 287
- Rahvapärased loomsed ravivahendid 292
  - Ussiviin ja ussimürk 292
  - Kodu- ja metsloomade või -lindude rasv 294
  - Loomade kehavedelikud, eritised ja väljaheidet 299
  - Sipelgaõli ja -piiritus 301

LEMMIKLOOMAD 303

- Lemmikloomadest ja lemmikloomakultuurist 303
- Lemmiklooma surm ja matused 309
  - Lemmikloomade matusekommetest 322
  - Lemmikloomade hauatähised kui kultuurimälestised ja/või turismiobjektid 328

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS 331

LUGEJALE

Noored tüdrukud armastavad ju nukke, koeri, kassegi, kui pole veel meest, keda armastada, ja kui naine jääb vanaks, nii et meeste armastust enam kuskilt võtta ei ole, siis hakkab ta jällegi koeri ja kasse armastama, sest et armastama peab.

(Anton Hansen Tammsaare, „Elu ja armastus“)

Iga suurem kirjatöö saab millestki alguse. Selle raamatu juured ulatuvad tagasi kaugesse lapsepõlve, kus nagu igal maalapsel, olid ka minul niivõrd-kuivõrd oma loomad. Esimene loom, õigupoolest küll kodulind, keda pidasin võõrandamatult ainult enda omaks ja keda mul lubati pidada, oli pruunisuleline kana kena lopsaka punase harjaga, ja nagu ühele Võrumaa naisele kohane, oli ka kana väga jutukas ning munes oma suuri pruune mune ainult mulle teadaolevatesse kohtadesse. Tänapäeva kanad tunduvad olevat temaga võrreldes kuidagi väikesed, sest kaalult oli Kana – just nimelt Kana suure algustähega, sest teist nime tal polnudki – äraütlemata raske, nii et tema süles tупpa tasimine nõudis plikatirtsul üksjagu rassimist. Olin siis vahest nelja-viieaastane ja selles vanuses on täiskasvanutele väga raske selgeks teha, et Kana ei maga laudas õrrel, vaid minu juures voodis. Igal juhul suri Kana vanadusse ja maeti auavalduste saatel sirelipõõsa alla. Ma loodan siiani, et ta jälgib truult minu tegemisi nüüd taevaselt õrrelt ja poetab mulle unenägude ilmast padja alla nii mõnegi unistuste kuldmuna – ei jäänud ta ju maa-

peelses elus minust kanasammugi maha, liivakastis asjatasime ikka koos. Võrumaa lapsed nimelt ei mängi, vaid asjatavad. Asjatavad nii nende asjadega, mis mängimiseks tehtud, ja nendega, mis mängimiseks sobilikud, nagu käbid, puupulgad ja muu säherdune igalt poolt leitav loominguline kraam, kui ka nendega, mis mängimiseks näpatud. Need viimased olid nimelt ihaldusväärased „pärisasjad“ köögist, toast, laudast, tööriistakuurist või kust tahes, mida liivahauda (jälle võrukeelne sõna, liivakaste meil ju polnud, olid liivaaugud, õigemini liivahauad – see sõna kõlab eesti keeles veidi morbiidselt, eks ole?) oli keelatud viia, aga sellegipoolest viidi, ehkki vahelejäämise korral olid tagajärjed teada: paremal juhul kõvem sõna, halvemal aga õhtuote jagu kõsoõira. Niimoodi väljenduti viisakalt, kui üleannetul kästi oma käega kase küljest tuua teadagi mida teadagi mille tarbeks.

Veidi hiljem sugenes mulle „alt“ sovhoosi lauda juurest isiklik lumivalge kass ja kuna teadupoolest sarnane tõmbab sarnast, olid ühel suvel meil heinaküünis ka valged siilid, mida kogu külarahvas vaatamas käis. Päril albiinod nad siiski vist polnud, aga kõvasti heledamate okastega küll kui tavalised siilid. Minu asi oli neid toita ja armastada. Ja ma tegin seda kõike suure andumuse ja kohusetundega, mille olemasolust polnud ei mul endal ega suurtelgi aimu. Hirmust, et rebane võiks öösel minu – just nimelt minu! – valged siilid minema viia, olin nõus öösiti küünis magama. Nii lihtsalt see käibki, see enda-omaks-pidamine, olen hiljem mõelnud, ja selle nimel nii mõnigi kord ka mugavustest loobumine.

Lehmad-lambad-sead olid maalapse jaoks nii tavalised, et nendele ehk ei peakski siinkohal erilist tähelepanu pöörama. Kuigi päril mööda minna neist ka ei saa, eriti lehmadest. Kolhoosi kari käis suviti meie maja taga asuvas koplis söömas ja sinna olid eksinud ka mõned eriti eksootilised musta-valgekir-

jud lehmad. Selliseid oli Lõuna-Eestis harva, pigem võis näha mõnda läti maatõugu halli, muistendite merilehmasarnast sarve-
kandjat. Igal juhul pälvisid lehmad üksjagu mu tähelepanu ja mulle meeldis nendega kõnelda. Kui ma siis 1990. aastatel noore õppejõuna oma esimeste üliõpilastega Võrumaal välitöid tegin, panid mu tudengid mõnuga kirja nõndanimetatud juhendaja-pärimust – minu lapsepõlvemaa vanad tädid, kes toona veel maiseid radu käisid, rääkisid üliõpilastest küsijatele ikka kõigepealt minuga seotud lapsepõlveaegsed jutud ja juhtumised ära. Ja nii sain isegi ühte-teist enda kohta teada, näiteks seda, et ma olla tavatsenud igal võimalusel kõlkuda aia peal, et lehma jälgida ja sinna juurde kõva häälega arutada, et huvitav, miks mõnel lehmal on kaks sarve, mõnel üks ja mõnel ei ole ühtegi. Ja torisenud siis selges võru keeles: *A kinka käest ma siin üks küsü, kiäki jo ei tiia midägi!*¹ Mõned aastad pärast 21. sajandi saabumist istusin koos Jaan Tootseniga Tallinnas oma kodu-korterimaja taguses Karjamaa pargis kivist lehma Kopliine turjal ja rääkisin oma lapsepõlve lehmaloode linti ning nentisin, et küll see inimese elurada on kummaline: lapsepõlves on sul ehtsad piimaandjad maja taga, kivilinnas jalutad hommikul ja õhtul majataguses pargis külitavast kivilehmast mööda ja vahel sügad teda nostalgia-meeleolus sarvede vahelt, kas või mõttes.

Suur lapsepõlve-kiusatus oli veel vana linaleoauk, mille kaldaserval kõrges heinas kükitades oli huvitav jälgida mudas vingerdavaid kaane, ujureid ja muid tegelasi, kellel polnud teada nimesid ei võru ega ammugi mitte eesti keeles. Et laps linaleoauku ei kukuks, selleks tehti kinnikasvavale mudase põhjaga tiigile aed ümber, aga see lattidest ja roovikutest rajatis tegi keelatud kohta mineku veel põnevamaks. Nüüd tuli ronida juba

---

¹ Aga kelle käest ma siin ikka küsin, keegi ei tea ju midagi. – M. K.

üle aia ja teha seda nii, et kleidisaba lõhki ei käriseks. Lihtsalt värava kaudu minna polnud pooltki nii huvitav!

Laudaseinte savist uuretes pesitsesid kõikvõimalikud astlaga tegelased, keda tuli võimalikult vähe loodusteadusliku uurimise eesmärgil ärritada, aga alati see ei õnnestunud. Suitsupääsukesed laudas ja räästa all olid nii tavalised, et elu ilma nende sidina-vidina-kädinata oleks olnud kummaline. Sama tavalised olid kevadel kuldnokapuuri alla kukkunud sinised munakooretükid – kui need olid leitud, siis oli kindel, et pesakastis tõesti on pojad.

Millalgi algkoolis toodi mulle plekist karbis kartulilehtedel ukerdav musta-oranžitriibuline põrnikas. Vaatamiseks. Ilus, aga ohtlik – *koloraat*, öeldi võru keeles. Koloraado mardikas, kartulikasvatajate hirm. Selles vanuses polnud ma kuulnudki sõna „biorelv“, aga sain aru, et kui algkoolilaps kasvatab kodus koloraado mardikat, siis ... see pole kohe kindlasti okei, nagu tänapäeval öeldakse. Koloraado mardikas sai mõne kuu möödudes väärilised tuhastusmatused pliidi all, kauem mul teda varjata ei õnnestunud. Ma ju tahtsin näha, mida see võõramaalane teeb ja kui suureks ta kasvab, kui teda kartulilehtedega iga päev korralikult toita.

Veidi hiljem kaitsesin oma isiklikku territooriumi juba puuriga, kus elutses merisiga – eelmine omanik oli temast tüdinenud. Aga sabata rott toas – no ei, sellist asja pole! Ja nii olin – nagu teismeliste omane – õnnelikult hõivanud ainuisikuliselt oma ruumi, kuhu nii mõnedki naissoost täiskasvanud ilma minuta ei söandanud sisse astuda, sest lisaks sabata rotile ei võinud kunagi olla kindel, kas näiteks tikutoosis on ikka tikud või lendab sealt keegi välja. Või mida elusat võib peita noore daami voodialune või kapipealne.

Keskkoolis sai loodusteadusi veidi lähemalt ja põhjalikumalt nuusutatud. Lahemaa-suved, kuhu käidi praktikale ja kus kor-

raldati bioloogia-geograafia üle-eestilised olümpiaadid, õpetasid nägema seoseid looduse, inimese ja pärimuse vahel. Tänutun- dega meenutan Jaan Eilartit, Linda Metsaorgu ja mitmeid teisi suurkujusid meie loodusuurijate maastikult, kes viitsisid laste ja noortega jännata ning õpetasid neile austust ja aukartust elu vastu, samuti soovi ja huvi seda kõike lähemalt tundma õppida. Läks aga nõnda, et ülikoolis tundus just folkloristika see, mis mind sügavamalt huvitas, ning edasine elu on folkloristika ja loodusteaduslikud huvid ühel või teisel moel kokku viinud, olgu see siis teaduslikul, rakenduslikul või populaarteaduslikul tasandil.

Pärimus looduses ja loodus pärimuses köidab inimesi ka tänapäeval ning just see on motiveerinud koostama-kirjutama seda raamatut, mis keskendub inimese ja loomade suhetele pärimuspõhisest vaatevinklist. Osa selles raamatus leiduvast on varemalt lühemalt või ülevaatlikumalt avaldatud erialaaja- kirjades või teistes (populaar)teaduslikes trükistes, teemaks aasta loomad või muud vaatekohad, kus loomadega seotud pärimus on oluline, muist aga on koolituste, loengute või koh- tumiste materjalid, mis on lausahtlis kannatlikult oma aega oodanud. Pärimuspõhisest vaatenurgast on raamat ka peatük- kideks liigendatud: vaatluse all on mets- ja veeloomad, kodu- ja lemmikloomad, ohtlikud loomad, mütoloogilised loomad ja loomad rahvameditsiinis, aga ka loomamatused.

Inimese ja (lemmik)loomade suhete uurimisele pühendunud ameerika psühholoogilt Harold Herzogilt pärineb kaks huvi- tavat mõtet, mis üpris täpselt võtavad kokku kõnesoleva teemaderingi aegade algusest peale. Herzogi sõnul seisneb ini- mese ja loomade peamine erinevus inimese armastuses (lemmik)- loomade vastu – loomadel puuduvad lemmikloomad. Samuti on ta tundnud huvi selle vastu, miks me ühtesid loomi sööme, teisi nunnutame, aga kolmandaid tahame iga hinna eest hävi-

tada. Omalt poolt lisaksin järgmise arutlusteema: miks mõne mets- või kodulooma kohta on suhteliselt rikkalikult rahvapärimust, teiste kohta pole aga ei talletatud ega suulises käibes õigupoolest suurt midagi, kuigi nii ühed kui teised on meie kõrval üsna tavalised kaaslased? Üks selliseid, kellest rahvapärimus vaat et vaikib, on 2017. aasta loomaks valitud metskits.

Kindlasti ei anna see raamat kõigile neile küsimustele ammen-davat vastust ja see polegi autori eesmärk, kuid loodetavasti leiavad lugejad raamatust mõndagi huvitavat, mis avab peasja-likult eestlase ja loomade suhteid pärimuspõhisest vaatevinklist. Pärimus teiseneb ja muutub ajas koos põlvkondadega, ise-enesestmõistetavalt seegi osa rahvapärimusest, mis seob või võõrandab meid loodusest ja loodust, sealhulgas kodu- ja mets-loomadest.

Marju Kõivupuu
Tallinn, 2016–2017

METSLOOMAD

[- -] *Kes see nõmme neitsikene?*

Karu nõmme neitsikene.

Kes see soossa solgutaja?

Hunti soossa solgutaja.

Kes see väljal välgutaja?

Jänes väljal välgutaja.

Kes sie kuuse kassikene?

Orav kuuse kassikene.

(Kadrina. EÜS VII 346 (129) (1910))

Artiklis „Kust need loomad nimed said? Metsloomade nimetused“² kirjutab keeleteadlane Huno Rätsep (snd 1927), et sõnad „metsloom“ ja „uluk“ – neist viimane keelemees Johannes Voldemar Veski (1873–1968) uudissõna aastast 1920 – on „Eesti kirjakeele seletavas sõnaraamatus“ üldjuhul esitatud kui kodulooma vastandsõnad, antonüümid. Rätsep oletab, et sõna „loom“ on eesti keelde sünenenud millalgi ristiusu algaegadel, eeskujuks jumalikku loomist väljendavad sõnad: saksa *Geschöp* ja ladina *Creator*. Ristiusu algaegadesse jääb tõenäoliselt ka sõna „lojus“, mille algupära võiks samadest sõnadest otsida.

---

² Artikli terviktekst: Huno Rätsep, „Kust need loomad nimed said? Metsloomade nimetused“ – *Oma Keel* 2006, nr 2, lk 13–27: http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2006_2/OK_2006-2_02.pdf

Vanem omakeelne sõna on eesti keeles arvatavalt „elajas“ (*eläjä*) – keegi, kes elab, kellel on eluvaim sees. „Metselajas“ pidi olema siinsetele asukatele ammustest aegadest oluline sõna, sest on ju eestlane elanud aegade algusest kõrva metsaga, metsast sõltunud, metsa ja selle asukatega suhelnud nagu „mees mehega“, nagu võrdse partneriga, kellega tuli osata võimalikult hästi läbi saada. Muuseas, eesti loomamuinasjuttude uurijad on täheldanud, et eesti muinasjuturepertuaaris polegi säilinud selliseid muinaslugusid, mis näitaksid inimeste metsloomade kartmist või erilist austamist.

Kodu- või metsloomade tähistav sõna „tõbras“, mida tänapäevases keelekasutuses pruugitakse pigem halvustava või sõimusõna tähenduses, on samuti väga vana loomanimetus, mis vanemas keelepruugis on tähendanud veist, harvem mõnda muud looma. Näiteks vadja keeles tähendab „tõbras“ metsikut põhjapõtra (*Rätsep, Op. cit.*).

Kodu- ja metsloomade vastandumine sai arvatavalt tekkida alles siis, kui üheks peamiseks elatusallikaks kujunes siinsetele asukatele põlluharimine ja karjakasvatus, seda siis orienteeruvalt I aastatuhande esimesel poolel eKr ehk nooremal pronksiajal.

Kui püüda tekitada pingerida, millised metsloomad on rahvapärilises esiplaanil, siis kindlasti hõivab ülekaalukalt esikoha hunt – kiskja, kes on läbi aegade olnud ohtlik nii koduloomadele kui ka inimestele. Teisalt elab Eestis metsloomi, kellega inimene puutub hoopis sagedamini kokku kui hundi või karuga, kuid kellesse on suhtunud neutraalselt ning kelle kohta pole talletatud tähelepanekuid, uskumusi või mingeid erilisi kombeid. Kahjuks ei saa me eelnenud põlvkedelt ka enam lisa küsida – ei seda, kas omaaegsed rahvaluulekogujad ei osanud nende käest ühte või teist looma puudutavate uskumuste kohta küsida, või näiteks seda, kas ja mida võis nende jaoks tähendada kohtumine põdra, metskitse või mõne teise loomaga.

Nii helistas 2017. aasta jaanuaris mulle tuttav ajakirjanik, kes tahtis teada, miks alanud aasta loomaks valitud metskitse kohta pole kuskilt leida pärimuslikku materjali, mis peegeldaks nii-öelda vanade eestlaste suhtumist sellesse graatsilisse looma, kelle nägemine rõõmustab igaühe silma ning kes kaunistavad meie maastikupilti, tulles õhtuhämaruses või varavalges põldudele einestama. Küsimusele polegi kerge vastata. Metskits, täpsemalt euroopa metskits (*Capreolus capreolus*), vanemas keelepruugis ka *kaber* või *kabris*, on hinnatud jahiloom, kuid rahvapärimuses nii-öelda neutraalne tegelane. Loomadega seotud pärimus näib peegeldavat ja/või kajastavat esmajoonel inimesele olulisi, ohtlikke ja/või mingil muul põhjusel tähelepanuväärseid metsloomi. Neile loomadele, kellega inimestel on olnud neutraalne suhe, pole erilist tähelepanu pööratud.

HUNT

*Metsä itti, metsä ätti,
metsä armas halli kuera,
metsä kuldane kuningas,
metsä kardane kasukas!
Ärä sina puudu puikusiie,
ärä kisu kitseohlu,
ega ärä laku lambatalle!
Süö sina suosta sambelaida,
määdajärvest mättä'aida,
lebäjärvest lehte'eida!
Suod olgu sinu soide'ella,
maad olgu sinu marada!*

(ERA II 200, 26 (26) < Kuusalu khk (1938))

2013. aasta loomaks valitud hunt (*Canis lupus*), ka hallhunt või susi, on rahvapärimeses ülipopulaarne tegelane. Teda kohtab sagedasti nii muinasjuttudes, muistendites kui ka rahvausundis. Kes meist ei oleks tuttav „Punamütsikese“, „Kolme põrsakese“ või „Seitsme kitsetalle“ looga, kus üheks tegelaseks on kuri, kuid ivake kohtlasevõitu hunt. Ka eesti loomamuinasjuttude hunt on rumal, kergesti petetav (kindlasti mäletate hunti, kes sabaga jääaugust kalu püüdis, või hunti, kes mära kabja alt varsa hinda teada tahtis) ja ahnevõitu. Muinasjuttude kohtlasest hundist saavad sageli jagu ka need (kodu)loomad, keda „päris“ hunt looduses võimaluse korral murrab, nagu lammas ja kits, ning muidugi inimene.

„Päris“ hunt, kes endale saaki kütib ja inimestega kokku puutub, on aga nutikas ja taibukas, rumalusest on asi selle looma puhul kaugel. Seda kinnitab ka rahvasuu.

Karul on üheksa mehe rammu ja ühe mehe meel, aga undil on üheksa mehe aru ja ühe mehe rammu. (ERA II 176, 412/4 (3) < Haljala khk (1937))

Hundid Alaveski loomapargis Võrumaal.

Hundi nutikust kogesin isegi mõned aastad tagasi, kui käisin lastega Võrumaal Alaveski loomapargis hunte vaatamas. Nooremal pojalt oli vaja teha loodusõpetuses kodutöö mõnest metsloomast, ja kuna nagunii tuli käia Lõuna-Eestis, siis sai nii-öelda meeldiv ühendatud kasulikuga. Nii seisimegi ühel heal päeval huntide aediku ees ja püüdsime silmadega haarata kogu võsastunud ning veesilmadega ala, mis huntidele elamiseks-olemiseks oli kõrge traataiaga eraldatud. Keegi meist silmas kaugel eemal võsa vahel hundi hända volksamas, aga lähedalt hundid ennast meile kahjuks näitama ei kippunud. Seisime ja ootasime ning vahetevahel tegime autoga tulekumineku häält, paugutades uksi ja käivitades mootorit, mis kohalike jutu järgi pidavat hundid uudishimulikuks tegema: nad tulevad vaatama, kes tuli. Ja lõpuks ma märkasin – va kriimsilmad, sunnikud, on kahekesi siinsamas traataia taga, lausa käeulatuses, pikutavad mõnusalt kraavis kõhuli ja piiluvad kõrge heina seest huviga meid, inimesi ... ja küllap itsitavad vaikselt oma hääletut hundinaeru, mõtlesin endamisi. Kellele siis peitusemäng ei meeldiks, eriti kui see käib juhmaka võitu Looduse Krooniga.

Hunt oli küllaltki tark ja isegi nii, et inimese paneb alguses imestama. Pole siis ime, et kui inimesedki juures olles ei saa aidata hobust hundi käest, võib tõendada nii mõnegi inimese rumalust. Usuti väga palju hobuse enda tarkust ning arvati, et hobused on küllaltki targad hoidma oma nahka. Ning hobune polnud loll, isegi väga tark. Ükskord enne päikese tõusu läinud keegi mees teole ja näinud hobust söömas tee ääres. Hobusest mõnikümmend sammu eemal teel olnud kõrge tolmutpilv, ning mees imestanud, et kedagi pole tolmu näha, kes seda tolmu teeks? Ligemale minnes näeb mees hunti püherdavat liiva ja tolmu sees ning siis minevat

hobuse nina alla ning raputavat. Hunt nägi, et hobune kuidagi pead ei tõsta, siis katsub ta selle kunstiga, et ehk hobune tõstab pead, kui raputab liiva silma. Hobune oli vana ja vigureid täis, ning seegi hundi väljamõeldud nali ei aidanud. Hobune jäi ikkagi pea ripakil seisma, ja hundile tegi hirmu teoleminev mees. (ERA U 167, 84/5 (I) < Koeru khk (1937))

Vanasti öeldi ikki, et karul oleva õhessama mehe jõud, aga undil õhessama mehe meel. Ku undikari karul kallal tikkunu, karul olnu vommel käe, laksutanu karu ümmerrinki, keegi põle ligi saanu. Aga undid väsitanu karu viimati ära, vanamees jäänud tukkuma ja siis undid kohe kõre kallal. (ERA II 168, 661/3 (86–92) < Häädemeeste khk (1937))

Kumb ta siis on – hunt või susi? „Susi“ on eesti keeles väidetavalt vanem sõna kui üheks vanimaks germaani laensõnaks arvatav „hunt“ (vrd saksa, rootsi *Hund* – koer), mis tõrjus „soe“ aja-pikku keelekasutuses tagaplaanile. Susi on ka ainsaks hundi nimetuseks liivi, vadja, soome ja isuri keeles.³

Maagilise mõtlemise kohaselt on usutud, et kellegi õige nimega kutsumine viib kokku selle nime kandjaga, sestap kasutati metsloomadest kõneldes rohkelt eufemisme ehk peitnimetusi. Nii on ka nimetust „susi“ kasutatud hundi peitnimena ja vastupidi (Hiemäe 1969: 411). Kuid lisaks neile kahele enam tuntud nimele on hunti kutsutud mureteti ka metsakoeraks, võsaviilemiks, võsaelajaks, kriimsilmaks, vanaonuks,

---

³ Vt: Huno Rätsep, „Kust need loomad nimed said? Metsloomade nimed“. – Oma Keel 2006, nr 2, lk 13–27: http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2006_2/OK_2006-2_02.pdf

vanaks pika hanna või pika sabaga meheks, püha jüri kutsikaks, pajuvasikaks, metsatõlluks⁴. Lõuna-Eesti piiriäärsete kihelkondade vanemasse keelepruuki on kinnistunud ka läti keelest pärit hundinimi vilks, kuigi rahvaetümoloogia väidab, et see nimi olla tulnud tegusõnadest „vilksatama“ või „vilkuma“.

Mõnel pool on hunti isegi haavikuemandaks hüütud. Seda nime pruugitakse enamasti küll jänese kohta, kuid jahimeeste salakeeles on olnud üsna üldlevinud tava saaklooma kutsuda sageli hoopis mõne teise looma teada-tuntud nimega, et kütitav loom või lind ei saaks aru, et jutt käib temast.

Usuti sedagi, et kui karjused karja juures hunti õige nimega nimetavad, on va hallivatimees ka ise varsti platsis. Samuti ei olnud kuigi mõistlik hundist tema õige nimega rääkida söögilauas, sest usuti, et siis viib ta laudast mõne põrsa või karjast tallekese enese toidulauale.

Ei tohtinud karjane ka hundi ehk jänese nime nimetada, selle asemel aga va metsa hall ja argpüks. (E 23578 (54) < Võnnu khk (1896))

Nad ei nimeta metsloomi mitte heal meelel nende päris nimedega, vaid nimetavad karu Layjalgk, hunti Hallkuhb ja arvavad, et need siis neile nii palju kahju ei tee kui siis, kui neid õige nimega nimetatakse. (Forselius 1915: 32)

Hunt on olnud rahva mälestustes kurikuulus kiskja, kes murdis nii kariloomi kui ka inimesi ja kippus kallale lastele.

---

⁴ Nime Metsatõll kannab ka eesti folk-metal ansambel. Vt nende kodulehte: <http://www.metsatoll.ee/et/index.html>